

Розділ 1

Люсьєн Бернар щойно збирався звернути на рю Боеті, коли мало не зіткнувся з чоловіком, який вискочив із-за рогу й промчав так близько, що Люсьєн навіть відчув його запах.

У той момент, коли Люсьєн зрозумів, що чоловік користувався таким самим одеколоном, як і він, «Льо д'Оне», раптом пролунав голосний тріск. Люсьєн обернувся. Чоловік, який так поспішав кудись, лежав на тротуарі долілиць лише за два метри від нього, а з його потилиці потоком юшила кров, неначе всередині черепа хтось відкрутив кран. Багряна рідина струменіла вниз по шиї на білосніжний комірець, потім — на гарно пошитий темно-синій костюм, змінюючи його колір на шляхетний темно-фіолетовий.

Хоча за останні два роки, від початку німецької окупації 1940 року, у Парижі було багато вбивств, Люсьєну ще не доводилося бачити трупи, і він стояв, неначе загіпнотизований, але не виглядом мертвого тіла, а новим кольором крові, що виступила на костюмі вбитого. На уроці малювання в школі йому досаджали нудні справи з поєднання кольорів. І ось перед ним було свідчення того, що від поєднання синього й червоного справді утворюється фіолетовий.

— Ані руш!

До Люсьєна підбіг німецький офіцер із металево-лискучим синюватим люгером, за ним — двоє здоровезних вояків з автоматами, стволи яких миттю вперлися в Люсьєна.

— Не рухайся, виродку, інакше спатимеш поряд зі своїм другом, — сказав офіцер.

Люсьєн не зміг би зрушити з місця, навіть якби схотів, він просто заляк від страху.

Офіцер підійшов до тіла, глянув на нього, а потім обернувся до Люсьєна, ніби хотів попросити вогню. Німцю було близько тридцяти років, він мав гарний орлиний ніс і дуже темні, зовсім не арійські карі очі, що вп'ялися в сіро-блакитні очі Люсьєна.

Після того як німці захопили Париж, французи видали кілька брошур із рекомендаціями, як треба поводитися з окупантами: зберігати гідність і дистанцію, намагатись уникати спілкування й, насамперед, зорового контакту. У світі тварин прямий зоровий контакт являв собою виклик і форму агресії. Та Люсьєн не зміг не порушити цього правила, коли очі німця перебували за десять сантиметрів від його власних.

— Він не мій друг, — тихо промовив Люсьєн. Обличчя офіцера осяяла посмішка.

— Цей жид уже нікому не буде другом, — посміхнувся німець, чия уніформа не залишала сумніву, що він майор СС. Вояки теж зареготали.

Люсьєн мало в штани не наклав від страху, він знав, що треба діяти швидко, інакше лежатиме мертвим поряд із цим євреєм. Він кілька разів неглибоко вдихнув, щоб прийти до тями й подумати.

Одним із найдивніших моментів поведінки окупантів було те, що вони надзвичайно чемно і прияз-

но поводитися з поневоленими французами. Навіть поступалися місцем у метро літнім людям.

Люсьєн вирішив застосувати ту саму тактику.

— Це ваша куля застрягла в черепі джентльмена? — поцікавився він.

— Так, моя. З першого ж пострілу, — озвався майор. — Та це не єдине, що вражає. Євреї — погані спортсмени. Вони бігають до дідька повільно, тому пристрелити його було не важко.

Німець заходився обшукувати кишені небіжчика, витяг якісь папери та гарний гаманець із крокодилячої шкіри, який одразу ж поклав у бічну кишеню свого чорно-зеленого кителя.

— Проте дякую, що оцінили мою влучність, — із усмішкою сказав він.

Люсьєна огорнула хвиля полегшення — сьогодні він точно не помре.

— Годі вам, майоре. — Офіцер підвівся.

— Ви вільні, можете йти, але раджу вам спочатку відвідати чоловічу вбиральню, — промовив він із турботою в голосі й указав рукою в бездоганно чистій рукавичці на праве плече сірого Люсьєнового костюма. — Боюся, я трохи забризкав вас. Цей бруд по всій спині вашого костюма, від якого, до речі, я просто в захваті. Хто ваш кравець?

Витягнувши шию і скосивши очі, Люсьєн зміг побачити на плечі червоні плями.

Офіцер вийняв авторучку й маленький записник.

— Месьє, то хто ж ваш кравець?

— Міє. На рю де Могодор.

Люсьєн завжди знав, що німці педантично збирають усі свої записи.

Майор ретельно записав назву вулиці й прибрав записник до кишені штанів.

— Дуже дякую. Ніхто у світі не може перевершити майстерності французьких кравців, навіть англійці. Знаєте, не побоюся сказати, що французи перемагають нас в усіх видах мистецтва. Навіть ми, німці, визнаємо, що галльська культура значно переважає культуру тевтонців у всьому, крім ведення війни.

Майор засміявся зі свого зауваження, і вояки підхопили його сміх.

Люсьєн за їхнім прикладом теж щиро розреготався. Після того як регіт замовк, офіцер коротко відсалютував Люсьєну.

— Не буду вас більше затримувати, месьє.

Люсьєн уклонився й попростував геть. Відійшовши на достатню відстань, щоб його не почули, він не втримався й пробурмотів: «Німецьке лайно», — а потім неквапливо пішов далі. Біганина вулицями Парижу зараз дорівнювала самогубству — і бідолаха, який лежав долілиць на бруківці, уже знав це.

Вигляд мертвого тіла налякав Люсьєна, але зовсім не засмутив. Єдиним, що мало значення на той момент, було те, що він, Люсьєн, не мертвий. Його непокоїло, що в ньому виявилось так мало співчуття до ближнього, проте це було й не дивно — він виховувався в родині, де жалощів не існувало.

Батько Люсьєна, геолог з університетською освітою, досить відомий у наукових колах, уважав, подібно до найбрутальнішого селяка, що в людському житті, як і у звірів, сильний завжди долає слабкого. Коли йшлося про негаразди інших, від його філософії тхнуло добірним лайном — дякувати Богу, що сусідові погано, а не мені.

Покійний нині професор Жан-Батист Бернар, здавалося, не розумів, що в будь-якої людської істоти — чи то в його дружини, чи в сина — є почуття.

Його любов і прихильність поширювалися лише на неживі предмети — камені та мінерали Франції, — і він вимагав від обох синів такої самої любові до предмета його власної пристрасті. Більшість дітей іще не навчилися читати, а Люсьєн і його старший брат Матьє вже знали назви всіх осадових, магматичних і метаморфічних порід кожної з дев'яти геологічних областей Франції.

Перед вечерею батько перевіряв те, що діти вивчили, розкладав на столі камені й вимагав, щоб хлопчики назвали їх. Він був безжальним, якщо вони припускалися хоча б однієї помилки. Люсьєн часто згадував, як не зміг визначити берtrandит, що входив до класу силікатів, і батько наказав покласти камінь до рота, щоб він ніколи не забув його. Досі Люсьєн пам'ятав гіркий смак берtrandиту.

Він ненавидів свого батька, але тепер уже запитував себе: можливо, він схожий на нього набагато більше, ніж хотів визнати?

Люсьєн крокував розжареною від липневої спеки вулицею та дивився на будівлі з вапняку (осадова карбонатно-кальцієва порода), на цоколі, які було викладено рустом, на високі, оздоблені каменем вікна і на балкони з вигадливими кутими ґратками, що їх підтримували різьблені кам'яні консолі. Подекуди масивні подвійні двері житлових блоків було відчинено й, проходячи повз них, він міг бачити, як у внутрішніх двориках граються діти, так само, як грався й він, коли був дитиною. З вікна, що було розташоване на рівні його очей, сонно вирирав чорно-білий кіт.

Люсьєн любив кожний будинок у Парижі — найкрасивішому місті світу, де він народився й виріс. В юності він багато бродив паризькими вуличка-

ми, досліджував пам'ятники, грандіозні проспекти й мальовничі бульвари, діставався найбідніших районів міста. За стінами будинків він міг прочитати всю історію Парижу. Якби той чортів фрїц усе ж таки вбив його, то він би вже не бачив цих чудових будівель, не пройшовся б чистими брукованими вулицями, не вдихнув звабливого аромату свіжоспеченого хліба, що долинав із кондитерських.

Далі, униз по рю ля Боеті, за дзеркальними вітринами він побачив крамарів, які стояли глибоко в магазинах так, щоб їх не було видно з вулиці, але щоб самим бачити все, якщо почнетесь стрілянина.

Якийсь товстун біля входу до кав'ярні «Д'Ете» жестом покликав Люсьєна. Коли той підійшов, гладкий чоловічок, який виявився власником закладу, подав йому мокрий рушник.

— Ванна кімната в глибині, — сказав він.

Люсьєн подякував йому, узяв рушник і попрямував углиб залу. Це була типова паризька кав'ярня: вузький зал, чорно-білі кахлі на підлозі, маленькі столики вздовж стін і вбогий асортимент напоїв у барі на протилежному від входу боці.

Окупація скоїла з Парижем неймовірно, позбавивши французів найважливішого й життєво необхідного — цигарок і вина. Та кав'ярня стала невід'ємною частиною існування Люсьєна, і він продовжував приходити сюди щодня, щоб курити підроблені цигарки, напхані бур'яном, і пити розбавлене пійло, яке називалося вином.

Хазяїн кав'ярні «Д'Ете», мабуть, бачив, що сталося, тому, коли Люсьєн проходив повз нього, замовк, опустив очі долу й роздивлявся власні окуляри, наче той підхопив проказу від спілкування з німцями.

Це нагадало йому про випадок, коли до кав'ярні, де він сидів, зайшло п'ятеро німців. У залі запанувала абсолютна тиша, ніби хтось вимкнув радіо. Вояки негайно пішли.

У брудній ванній кімнаті Люсьєн зняв піджак і заходився його чистити. На спині засохло кілька бурих плям завбільшки з горошину і одна трошки більша — на рукаві. Він намочив рушник холодною водою і спробував стерти з тканини кров убитого єврея, та плями, хоча вже й не такі помітні, усе одно залишилися, і це його дуже засмутило, адже в нього був тільки один костюм.

У дзеркалі відбивався високий на зріст чоловік із великими виразними карими очима й копицею хвилястого каштанового волосся, що був вишукано одягнений, — у виборі одягу Люсьєн був особливо примхливим. Його дружина, Селеста, відзначалася великою майстерністю в розв'язанні подібних проблем. Вона, певно, зможе відчистити піджак від крові. Він підвівся й оглянув своє відображення в дзеркалі, яке висіло над раковиною, аби пересвідчитися, що на його обличчі та волоссі немає крові, потім поглянув на годинник і раптом зрозумів, що до запланованої зустрічі залишилося десять хвилин. Він вдягнув піджак і кинув забруднений рушник у раковину.

Вийшовши на вулицю, Люсьєн не втримався й нишком глянув у кінець вулиці — туди, де сталося вбивство. Німців, як і мертвого тіла, уже не було, і лише за великою калюжею крові на асфальті можна було здогадатися про те, що сталося. Німці працювали неймовірно ефективно. Якби це були французи, то вони б стояли біля мертвого тіла, курили цигарки й балакали між собою про вбивство, а на

той час, як під'їхала карета з морга, труп уже б геть задубів.

Люсьєн хотів опинитися якомога далі від цього моторошного місця й перейшов майже на біг, та змусив себе вповільнити темп і йти просто швидкими кроками. Він ненавидів запізнюватися, але й не хотів отримати кулю в потилицю через свою прихильність до пунктуальності.

Месьє Мане буде задоволений. Ця зустріч обіцяла можливість отримати роботу, і Люсьєн не хотів, щоб у замовника склалося про нього погане враження. Люсьєн на самому початку своєї кар'єри зрозумів, що архітектура — це і бізнес, і мистецтво, і до замовлення нового клієнта треба ставитися не так, ніби він перший і єдиний, а вважати його початком постійної співпраці.

Людина, з якою він збирався зустрітися, Огюст Мане, володів заводом, що до війни виробляв двигуни для «Сітроєнів» та автомобілів інших марок.

Перед зустріччю Люсьєн завжди намагався зібрати якомога більше інформації про замовника, щоб зрозуміти, чи має той гроші, а месьє Мане гроші мав — старий родинний капітал, який примножувався з кожним поколінням. Мане пробував свої сили в промисловості, хоча це засуджувала більшість людей, що його оточували.

Гроші, зароблені бізнесом, уважалися брудними й негідними. Та Мане в сто разів збільшив родинний статок, нажившись на всезагальному захопленні автомобілями й виробляючи для них двигуни, і посідав у суспільстві таке становище, що міг отримати будь-який контракт від окупаційної влади.

Ще до вторгнення німецьких військ у травні 1940 року почалася масова втеча населення з півночі